

ARKIV

97/80

INST. FOR ARKEOLOGI, KUNSTHISTORIE OG NUMISMATIKK	
Universitetet i Oslo	
Saksb.: H6L	Kopi: 30 MAR 1998
Ark.: 06	
Saksnr. 98/2328	Dok. nr.: 1

KULTURADMINISTRASJONEN BUSKERUD FYLKESKOMMUNE

Verneplan for Skrim Kulturminneregistrering

Knut Paasche 01.10.96

Forord

I april 1996 ble kulturadministrasjonen i Buskerud fylkeskommune bedt om å foreta kulturminneregistreringer i forbindelse med verneplan for Skrimfjell. Registreringene ble foretatt i juni og juli 1996. Når det gjelder vår aller eldste historie har Skrim vært å regne nærmest som et hvitt felt på kartet. Det er tidligere ikke foretatt registreringer etter fornminner, såkalte automatisk fredete kulturminner (eldre enn 1537). Når det gjelder nyere tids kulturminner er det gjort et omfattende lokalthistorisk arbeid av Gerd Næss som er publisert i boka Seterdrift i Sandsvær (Næss 1992). Her er alle setrene i området gjennomgått og beskrevet på en meget god måte. Fra kulturadministrasjonen side ble derfor de eldste automatisk fredete kulturminnene prioritert i denne omgang. Målet var i første omgang å prøve å få et første innblikk i Skrimfjells aller eldste historie. En slik avgrenset kulturhistorisk målsetning ble valgt på bakgrunn av at det var satt av meget begrensede midler til rådighet til denne registreringer gen. Registreringene ble ledet av Knut Paasche, i tillegg var Jens Rytter med på arbeidet ute i felt.

Innholdsfortegnelse

INNLEDNING	3
ADMINISTRATIVE FORHOLD.....	3
FAGLIGE FORHOLD.....	3
TIDLIGERE UNDERSØKELSER I SKRIMOMRÅDET	4
NYE REGISTRERINGER	4
AUTOMATISK FREDETE KULTURMINNER	4
<i>Steinalderboplass ved Store Stølevann (R 1)</i>	6
<i>Fangstgrop syd for Styggemann (R 2)</i>	7
<i>Hellerne ved midtre Urstjern</i>	7
<i>Andre mulige forhistoriske kulturminner</i>	7
NYERE TIDS KULTURMINNER	7
OPPSUMMERING	8
LITTERATURLISTE	8
VEDLEGG	8

Innledning

Administrative forhold

Registreringene er foretatt av arkeologer hos Fylkeskonservatoren i Buskerud. Selv om området som er foreslått som verneområdet bare dekker de mest sentrale delene av Skrim, har rammene for dette prosjektet vært små. Til sammen er det bare brukt 10 dagsverk i felt. Når en ser på arealet, og ikke minst det tildels meget kronglete terrenget, var tiden som var satt av svært liten. Dette spesielt dersom ønsket var en noenlunde dekning av området. I tillegg til tiden i felt er det brukt to dagsverk til å ferdigstille rapporten.

Størrelsen på prosjektet har vært styrt først og fremst av beløpet som ble bevilget fra Miljøvernavdelingen. Det ble satt av et beløp på kr 30 000 til disse registreringene. I tillegg har kulturvernensiden ved kulturadministrasjonen hatt en meget hektisk feltsesong, så det ville vært vanskelig å sette av noe særlig mere tid til registreringer på Skrim i denne omgang.

Faglige forhold

Som nevnt i forordet ble de automatisk fredete kulturminner prioritert ved denne registreringen. Det er ikke tidligere foretatt undersøkelser hvor det er lett etter vår aller eldste historie i Skrimfjellområdet. Det er i det hele foretatt få arkeologiske registreringer i utmarksområder. Dette gjelder i utmarksområder generelt, men også i høytliggende skogsområder og fjellområder som på Skrim.

Verneplanområdet dekker kun en del av Skrimområdet, og da først og fremst de høystliggende områdene. Dette er også det mest karrige landskapet og derfor også svært marginalt når det gjelder spor etter eventuell bosetning eller andre aktiviteter fra vår eldste historie.

Det har etterhvert blitt en god dekningsgrad når det gjelder registreringer av automatisk fredete kulturminner i forbindelse med Økonomisk Kartverk på landsbasis. Disse registreringene dekker først og fremst områdene nær gårdene sentralt i bygda. Dette betyr at det i hovedsak er innmarksområdene som har god dekning. Ikke minst skyldes dette økonomi, men også kapasitetsmessig ville full dekning også i utmark selvfølgelig vært helt umulig.

Det finnes ingen tall som sier noe om dekningsgraden når det gjelder registreringer av kulturminner i fjellet eller i utmark generelt. Trolig snakker vi om mindre enn en prosent dekning i fjellområdene i Sør-Norge. Det er foretatt enkelte registreringer i forbindelse med de store vassdragsutbyggingene på 1970-tallet. I tillegg ble det på Hardangervidda også foretatt kulturminneregistrering i sammenheng med opprettelsen av Nasjonalparken (Rikantikvaren 1984). På denne bakgrunn er det svært viktig at vi nå også har fått anledning til å gjøre undersøkelser på Skrim. De undersøkelsene som er foretatt tidligere har i første rekke dekket områder langs hovedvassdragene i mer sentrale fjellområder. I hvilken grad, og med hvilken intensitet, det har foregått utmarksaktiviteter også på et område som Skrim var derfor et meget spennende spørsmål rent faglig.

Med så kort tid til rådighet må disse registreringene først og fremst regnes som en førstegangsregistrering, og på ingen måte en totalregistrering innenfor verneområdet. Likevel har

arbeidet gitt en god førstegangsinnsett i området. Selv om bare deler av verneområdet er synfart kan erfaringene helt klart også si en del om området som helhet.

Det har først og fremst vært lett etter synlige kulturminner på overflaten. Dette vil si de vanligste utmarksforminnene som dyregraver, fangstanlegg, kullgroper, jernvinneanlegg osv. I tillegg er det i utvalgte områder lett etter steinalderboplasser ved hjelp av prøvestikking. Med prøvestikking menes spadeprøver som er såddet ut for å se etter avslag etter tilvirkning av steinalderredskaper. Prioriteringen av områder ble foretatt ved hjelp av kart, men ble så justert etterhvert som vi ble mer kjent ute i terrenget.

Tidligere undersøkelser i Skrimområdet

Det er ikke foretatt undersøkelser hvor det er registrert automatisk fredete kulturminner på Skrim tidligere. Når det gjelder nyere tids kulturminner, er det Gerd Næss sitt arbeid med seterdriften i Sandsvær som er det viktigste. Her gjennomgås de ulike seterområdene, og både folk og driftsformer er beskrevet på en meget spennende måte. Stående bygninger som seterbuer o.l. er i tillegg systematisk dokumentert i form av SEFRAK-registreringer.

Det skal fra tidligere være gjort funn fra en steinalderlokalitet nede ved Ravallsjøen, men det er ikke kjent steinalderlokaliteter opp på selve Skrimfjell.

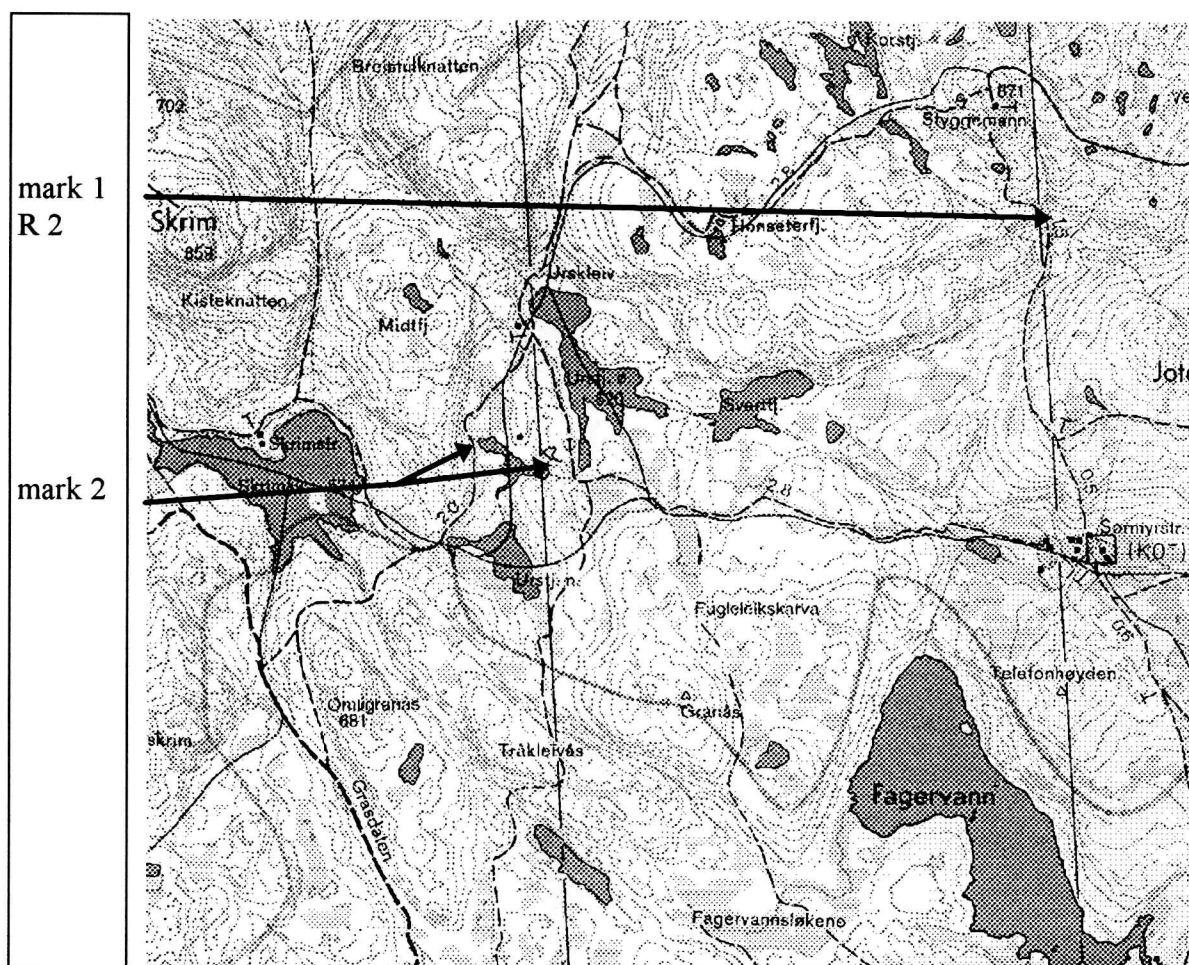
Nye registreringer

Automatisk fredete kulturminner

Kanskje en av de mest spennende spørsmålstillingene vi la til grunn for registreringene var om det fantes spor av mennesker fra vår eldste historie, altså steinalderen. Det ble derfor lagt stor vekt på å søke etter steinalderlokaliteter. Forholdene var ideelle denne sommeren fordi det var svært lite vann i de oppdemte vannene. Normalt er det vanlig å måtte grave for å kunne ta ut prøver ved steinalderundersøkelser. Den lave vannstanden denne sommeren gjorde at det var nok med overflate søk i strandsonen. Innenfor rammen av prosjektet var det umulig å lete etter steinalderlokaliteter ved alle vannene på Skrim. Vi valgte derfor ut Store Stølevann, Svarttjern og Taraldsvannet. Store Stølevann fordi at dette også før oppdemmingen har vært et av de største vannene i området. Svarttjern og Taraldsvannet for også å prøve et av de mer marginale områdene. I tillegg ble det foretatt steinalderundersøkelser i hellere både ved Store Stølevannet og ved midtre Urstjern. Ved midtre Urstjern ble det også stukket etter steinalderlokaliteter enkelte steder langs vannet. Vannet ligger mellom de to pilene ved markering 2 på kart 1.

Det er kjent at enkelte av setrene i Skrimområdet går helt tilbake til middelalderen. De som er nevnt som de eldste setrene er Hoenseter, Røenseter, Paulstul og Hobbestad. Ingen av disse ligger innenfor det planlagte verneområdet. De er derfor ikke tatt med under disse undersøkelsene. De eldste buene var uten gulv og var plassert direkte på flate berg. Etterhvert som det har vært behov for nye hus på vollen er disse satt opp ved siden av de eksisterende. Så i neste omgang er syllsteinene fra de eldste buene brukt på nytt. Det er derfor trolig få eller ingen spor igjen etter de eldste seterbuene. Derimot er det sikkert bevart rester etter kulturlag i form av såkalte "møddinger",

avfallshauger som er dannet opp igjennom årene. I disse kan en sikkert også finne spor etter setrenes eldste historie.

Kart 1

I et fjell-og skogsområde som dette skulle en forvente at det ligger en god del automatisk fredete kulturminner i form av spor etter aktivitet som er drevet i utmarka.. Dette er rester etter typiske utmarksaktiviteter som kullgroper, tjæremiler, fangstgroper, bogasteller osv. Likevel er det kun funnet et slikt typisk utmarkskulturminne ved denne undersøkelsen. Dette er en stor grop som trolig er restene etter en fangstgrop (se nedenfor).

Det er trolig flere grunner til at det ikke er funnet flere spor etter utmarksaktiviteter ved disse undersøkelsene. Først og fremst det faktum at det er en svært liten del av arealet som er direkte undersøkt (gjennomgått i marka) påvirker selvklart resultatet. Men det kommer også inn en del andre forhold: Verneområdet ligger i det høyest liggende området. Dette er både det mest marginale, men også den mest utilgjengelige delen av Skrimfjell. Området ligger også noe utenfor kjerneområdet til i hvert fall de eldste setrene. Dette området er i tillegg også den mest karrige delen av Skrim. Det er fjell i dagen nesten overalt. Og de få stedene det finnes noe jordsmonn, er dette svært tynt. Dette får ikke minst klare praktiske følger: Det har simpelthen vært nærmest umulig å grave ned en grop til bruk til kullbrenning, tjæremile, fangstgrop eller lignende. I tillegg kommer det forhold at gårdene i Sandsvær har hatt mer nærliggende skogsområder hvor det har

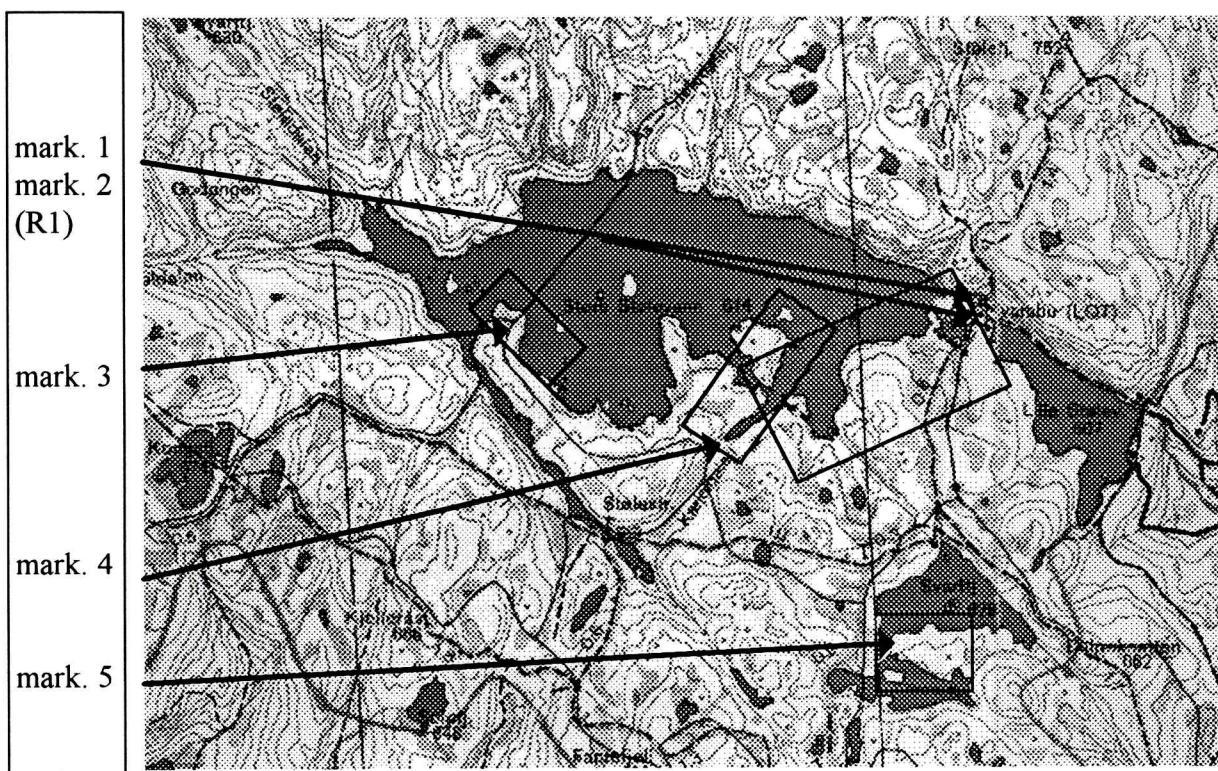
vært mere naturlig å drive de ulike utmarksnæringene. Her har forholdene ligget bedre til rette, og ikke minst har transporten da vært enklere.

De beste fangstområdene for elg ligger lavere ned i terrenget (utenfor verneområdet). De kjente hovedtrekkrutene ligger først og fremst nord (mellom Ravalsjøen og Rosstjerdalen) og nordøst (Tverrelvdalen) for de høystliggende områdene på Skrim. Dette betyr også at dersom en vil lete etter spor etter gamle fangstanlegg eller andre fangstinnretninger, er ikke verneområdet det mest nærliggende stedet å lete.

Steinalderboplass ved Store Stølevann (R 1)

Ved Ivarsbu ble det registrert en steinalderboplass (se kart. 2, markering 2). Denne ligger mellom hytta og vannet rett SV for hytta. Ved normal vannstand i magasinet står det meste av boplassen under vann. Boplassen virker meget omrotet. Dette trolig i forbindelse med aktiviteten ved bygging av hyttene samt ved byggingen av dammen for Store Stølevann. Også skuring fra isen har trolig vært med på å ødelegge deler av denne boplassen. Det ble ved leting i strandkanten til sammen funnet 10 mindre flintavslag. Det ene er et stykke av en pil med tange. Boplassen er beskrevet på eget registreringsskjema (vedlegg).

Deler av boplassen ligger meget utsatt rett ved siden av hytta. Det er fare for at folk på hytta finner og plukker flintavslag og steinalderredskaper. Det ligger allerede to store flintknoller på turistforeningshytta. En på tramma, og en inne på peishylla i hytta. Det er viktig at boplassen ikke blir merket eller på annen måte annonsert på hytta. Dette fordi det da er stor fare for at det blir plukket flintavslag fra lokaliteten. Det går an å nevne at det er funnet en steinalderboplass ved vannet, men den nøyaktige beliggenheten bør ikke annonseres.

Kart 2

Rett nord for Ivarsbu, lengst vest i Store Stølevann, ligger det en tørr heller inne under den bratte fjellveggen. Det ble såldet ut flere prøver fra bunnsjiktet i Hellenen for å se om dette eventuelt også har vært et tilholdssted tilbake i steinalderen. Det ble ikke funnet avslag fra redskapsproduksjon, flint el. Dette avkrefter likevel ikke at helleren også kan ha vært brukt helt tilbake til steinalderen. På grunn av at bunnavfallet i slike hellere erfaringsmessig kan gå meget dypt, kan det likevel være spor av aktivitet langt tilbake i tid i bunn av helleren. Men vi klarte ikke å påvise slik aktivitet i denne omgang. For å kunne bli helt sikker må en sette igang en grundig arkeologisk undersøkelse med graving ned til bunnen, noe som ikke var aktuelt ved denne undersøkelsen.

Fangstgrop syd for Styggemann (R 2)

Langs med stien syd for Styggemann ligger det en større grop (kart 1, markering 1). Gropa er beskrevet på eget registreringsskjema (vedlegg). Dette er trolig en fangstgrop som godt kan være automatisk fredet (eldre enn 1537). Gropa ligger i en sving mellom stien og elva akkurat der en kommer ned fra det bratteste partiet på ruta ned fra Styggemann. Gropa ligger godt plassert for, eventuelt i sammen med et eventuelt ledegjerdet, å kunne stenge av passasjen mellom elva og bratt terreng opp mot nord.

Hellerne ved midtre Urstjern

Ved midtre Urstjern ligger det tre hellere (kart 1, markering 2). Selv om det ble såldet ut flere prøver fra hver av de tre hellerne, ble det heller ikke her funnet rester eller avslag fra redskapsproduksjon (flint el.). Dette betyr nødvendigvis ikke at disse helleren også kan ha vært brukt bakover i forhistorisk tid. På grunn av at bunnavfallet i slike hellere erfaringsmessig kan være meget dypt, kan det likevel være spor av aktivitet langt tilbake i tid i bunn av helleren. Men vi klarte ikke å påvise dette i denne omgang. I tilfelle må en sette igang en fullstendig arkeologisk undersøkelse, noe som ikke var aktuelt innenfor dette prosjektet.

Andre mulige forhistoriske kulturminner

Det går flere gamle stølsveger/rideveger gjennom Skrimområdet. Alderen på disse er usikker, men siden flere av stølene har sine aner i hvert fall tilbake i middelalderen, kan flere av disse vegene være like gamle.

Det står også en hel rekke varder både langs med stier og stølsveger/rideveger, men også i form av en rekke toppvarder. Det er kun de færreste av disse hvor alderen er kjent, og flere av disse kan sikkert også gå tilbake til middelalderen eller eldre. Ikke minst var det vanlig at gjeterguttene fra gammelt av satte opp slike varder.

Nyere tids kulturminner

Det er i dette prosjektet ikke arbeidet med nyere tids kulturminner. Det kunne, selv om dette ikke var mulig i denne omgang, være ønskelig med en systematisk registrering også av nyere tids kulturminner som tufter, veger, spor etter skogsdrift osv. Disse er som regel ikke med som en del av SEFRAK-registreringene.

Spesielt på setervollene (lokalt kalt seterstillene) ligger det, i tillegg til stående bygninger, en rekke tufter fra nyere tid. Ved eventuelle nye kulturminneregistreringer i området, vil det være nyttig å gå inn på grundigere registreringer av hele miljøet rundt og på setervollene.

I tillegg til boka om seterdriften i Sandsvær (Næss 1992), er en god del av bruken av området i nyere tid beskrevet i artikkelen "Vestennom Lågendalen" i Drammen og Oplands Turistforenings årbok fra 1927.

Oppsummering

Disse registreringene gir en viktig pekepinn på hva som finnes av automatisk fredete kulturminner innenfor det foreslåtte verneområdet. Hovedkonklusjonen er at det er overraskende få automatisk fredete kulturminner å finne i dette landskapet. Det er meget spennende at det nå er påvist en steinalderboplass oppe på Skrim. Erfaringsvis finnes det da sikkert også flere lokaliteter enn denne ene. Men det vil kreve tid og innsats å få tak i flere av disse.

Dersom det skal gjøres flere kulturminneundersøkelser i Skrimområdet bør arbeidet ikke knyttes direkte til verneområdet, men det bør heller registreres i et langt videre område. Dette ikke minst fordi de antatt eldste setrene ligger utenfor verneområdet. Ved eventuelle nye undersøkelser er det viktig at også nyere tids kulturminner trekkes inn. Dette for å kunne diskutere bruken av området noe bredere ved å trekke inn et lengre historisk tidsperspektiv.

Litteraturliste

Lindboe, Chr 1927: Vestenom Lågendalen. Drammen og Oplands Turistforening. Årbok 1927. 7. årgang. Harald Lyche & Co.s Boktrykkeri. Drammen.

Næss, Gerd 1992: Seterdrift i Sandsvær. Forlaget for historie langs Lågen a/s. M. Vanbergs trykkeri A.s. Kongsberg.

Riksantikvaren / Miljøverndepartementet 1984: Hardangervidda Nasjonalpark, registreringer av faste kulturminner.

Vedlegg

Registreringsskjema med detaljkart.

AUTOMATISK FREDETE KULTURMINNER

Fylke: Buskerud

Kommune: Kongsberg

Regnr: 1

Gnr: 42 **Gård:**

Bnr: 10 **Bruk:**

Gnr: 0 **Gård:**

Bnr: 0 **Bruk:**

Flyfoto:

R-x-nr:

Lokalitet: Støledam/Ivarsbu

Øk-kart: CE 036-5-3

Hoh: 612

Fornminnets-art: Steinalderlokalitet

Ant: 1

Alder:

Fornminnets-art:

Ant: 0

Eieradresse:

Reg.ved: Jens Rytter og Knut Paasche.

06.06.96

Terrengets art:

På bergflate rett ved dagens vannkant. God utsikt vestover Store Stølevann. Åpen furuskog, lyng og grass i skogbunnen.

Orienteringsoppgave:

50-75m SV for turistforeningshytte. Rett i vannkanten. Tildels under vann ved full oppdemming.

Art/utstrekning:

Beskrivelse:

Det ble ved leting i strandkanten til sammen funnet 10 mindre flintavslag. Det ene er et stykke av en pil med tange. Boplassen virker meget omrotet. Dette trolig i forbindelse med aktiviteten ved bygging av hyttene samt ved byggingen av dammen for Store Stølevann. Også skuring fra isen har trolig vært med på å ødelegge deler av denne boplassen. Det ligger to større flintknoller på Turistforeningshytta (Ivarsbu), en inne på peishylla, og en på tramma.

Tradisjon:

Fotonr:

0

Litteratur:

*line ørbeck
Ragnhild Bakken*